УДК 35.072.81

В. В. Узунов,
к. е. н., доцент, ректор, Університет економіки та управління

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНУ

V. Uzunov,
Ph.D., Associate Professor, Rector, University of Economics and Management

FORMING OF SYSTEM OF STRATEGIC MANAGEMENT BY INNOVATIVE DEVELOPMENT OF REGION

Розглянуто основні засади формування системи стратегічного управління інноваційним розвитком регіону. Досліджено сутність стратегічного управління інноваційним розвитком регіону. Виявлено особливості функцій стратегічного управління, що перебувають у центрі інноваційних процесів. Розглянуто основні групи інструментів реалізації стратегічного управління інноваційним розвитком регіону. Обгрунтовано схему взаємодії елементів стратегічного управління інноваційним розвитком регіону.

Basic principles of forming of the system of strategic management are considered innovative development of region. Essence of strategic management is investigational innovative development of region. The features of functions of strategic management, that are in the center of innovative processes, are educed. The basic groups of instruments of realization of strategic management innovative development of region are considered. The chart of co-operation of strategic custom controls is reasonable innovative development of region.

Ключові слова: інноваційний процес, інновації, регіональна інноваційна політика, регіон, інноваційна політика, інноваційний потенціал, стратегічне управління інноваційним розвитком, розвиток регіону.

Key words: innovative process, innovations, regional innovative politics, region, innovative politics, innovative potential, strategic management by innovative development, development of region.

ВСТУП

Перехід до ринкової економіки принципово змінює стан регіонів у загальній системі управління, і тому все більшого значення набуває проблема формування системи стратегічного управління інноваційним розвитком регіону, яка є однією з основних складових частин системи стратегічного управління регіоном і яка має забезпечити високий рівень розвитку економіки в довгостроковій перспективі. Сучасні умови господарювання диктують необхідність пошуку нових підходів до формування системи стратегічного управління інноваційним розвитком регіону. Представляється, що стратегічне управління можна визначити як управління, яке, спираючись на людський потенціал, орієнтує свою діяльність на потреби і запити споживачів, здійснює гнучке регулювання і своєчасні зміни, що відбуваються під впливом зовнішніх чинників, добиваючись конкурентних переваг і можливості виживати в складних соціально-економічних умовах і досягати мети в довгостроковій перспективі.

У процесі стратегічного управління в кожний даний момент фіксується, що необхідно робити в даний час, щоб досягти бажаних цілей в майбутньому, зважаючи, що оточення і умови життя змінювати-

муться. Отже, при стратегічному управлінні як би здійснюється погляд з майбутнього в сьогодення за допомогою наміченої стратегії. Стратегія регіональної інноваційної політики — це детальний, комплексний план, який виробляється вищим керівництвом, а реалізується на всіх рівнях управління. Процес стратегічного управління складається з формулювання завдань і цілей регіональної інноваційної політики, аналізу і перспективного планування економічного росту регіону.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою статті є розгляд основних засад формування системи стратегічного управління інноваційним розвитком регіону з метою вдосконалення державної інноваційної політики. Дослідження побудовано на системному підході, а також сукупності методів, які забезпечують реалізацію такого підходу, а саме: аналізу, синтезу та логічного узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Стратегічне управління інноваційним розвитком регіону — це управління, що використовує за основу наявний інноваційний потенціал регіону, орієнтує виробничу діяльність підприємств регіону на досягнення конкурентних позицій, реагує на зміни і проводить своєчасні заходи, які дозволяють добиватися конкурентних переваг, що в сукупності дає можливість регіону досягати поставлених цілей в подальшому розвитку. Головним завданням системи стратегічного управління інноваційним розвитком регіону є пошук напрямів та формування ефективно функціонуючого механізму реалізації регіональної інноваційної політики, що має базуватися на комплексному підході, в основу якого буде покладена оцінка інноваційного потенціалу регіону, виявлення та раціональне використання його резервів. Стрижнем стратегічного управління інноваційним розвитком регіону є система взаємопов'язаних стратегічних напрямів, які направлені на підвищення інноваційного розвитку регіонів України.

Формування системи стратегічного управління інноваційним розвитком регіону полягає у принциповій зміні напрямків розвитку, нових концептуальних підходах до обгрунтування стратегічних пріоритетів, у значній модернізації методів і форм використання ресурсів на всіх рівнях інноваційної системи, в корінній трансформації взаємодії "наука — бізнес — влада — суспільство". У цьому контексті достатньо актуальною задачею в сучасних умовах є визначення механізму реалізації регіональної інноваційної політики, спрямованого на впровадження інноваційної моделі розвитку економіки.

Формування системи стратегічного управління інноваційним розвитком регіону має стати дієвим засобом забезпечення інноваційного розвитку в усіх ланках технологічного ланцюга виробництва інноваційної продукції, є органічною складовою механізму соціально-економічного розвитку регіону і країни. Сутність стратегічного управління інноваційним розвитком регіону полягає в тому, що необхідно не тільки стимулювати впровадження інновацій, а й створити такі умови для інноваційного розвитку, які б не залишали підприємствам іншого шляху, окрім запровадження інновацій.

Механізм має забезпечити виконання функцій мотивації інноваційної діяльності, діагностики, розроблення і вибору проекту розвитку, прогнозування, реалізації і моніторингу. Ці функції відповідають етапам інноваційного процесу, оскільки механізм має забезпечувати реалізацію кожного етапу, послідовність, безперервність і циклічність інноваційного процесу. В іншому разі не можна говорити про поступальний розвиток. Функції механізму реалізації регіональної інноваційної політики мають реалізовуватись через забезпечення виконання ним конкретних задач.

Однією з першочергових задач формування системи стратегічного управління інноваційним розвитком регіону має стати створення на державному рівні правового й економічного механізмів розробки і впровадження новітніх технологій та інновацій у практичну діяльність. Формування системи стратегічного управління інноваційним розвитком регіону повинне створити найбільш сприятливі фінансові й організаційні умови для інноваційної активності підприємств, розвитку інноваційного підприємництва та інноваційного розвитку регіону в цілому. У ході формування система повинна набути таких властивостей, як фінансова стійкість, цілісність, здатність до автономного функціонування і можливість вибудовувати взаємовигідні зв'язки з національною економікою. У послідовності формування механізму реалізації регіональної інноваційної політики, насамперед, необхідно проаналізувати існуючий інноваційний потенціал регіону та провести оцінку його використання, а саме: проаналізувати інноваційну активність регіону і тенденції його розвитку, завдяки яким економіка регіону може стати конкурентоспроможною на світовому ринку.

Виконанню задач стратегічного управління інноваційним розвитком регіону сприяють певні функції, які в першу чергу впливають на інноваційний процес і визначають побудову всієї системи стратегічного управління. Функції цілепокладання, регулювання, координації, мотивації, стимулювання, контролю є важливими для визначення спрямованості стратегічного управління інноваційним розвитком регіону. Зазначені функції стратегічного управління перебувають у центрі інноваційних процесів і характеризуються такими особливостями:

— функція цілепокладання пов'язана з необхідністю планування, прогнозування і програмування інноваційної діяльності регіону, при цьому головною метою виступає створення умов, що забезпечують підвищення якості життя населення завдяки інноваційному розвитку. Функція цілепокладання реалізується шляхом економічної і соціальної трансформації суспільства та системного реформування стратегічного управління інноваційним розвитком регіону;

— функція регулювання реалізується через регулювання взаємодії інноваційних процесів стратегічного управління інноваційним розвитком регіону;

— функція координації полягає в узгодженні стратегічних рішень і послідовній консолідації задач

Рис. 1. Схема взаємодії елементів стратегічного управління інноваційним розвитком регіону

стратегічного управління інноваційним розвитком регіону;

— функція мотивації пов'язана з розробкою мотиваційної системи, що спонукає до досягнення поставленої мети стратегічного управління інноваційним розвитком регіону;

— функція стимулювання здійснюється як система заходів диференційованого впливу стратегічного управління на ті чи інші аспекти інноваційного розвитку регіону. Суть функції стимулювання полягає в цілеспрямованому впливі на інноваційні процеси з метою реалізації регіональних інтересів;

— функція контролю полягає в безперервному спостереженні за процесом реалізації стратегічного управління і покликана завчасно визначати небезпеки та виявляти помилки і відхилення від прийнятої стратегії регіональної інноваційної політики [1, с. 163].

Згідно з функціями стратегічного управління визначається концепція визначення домінант у регіональній інноваційній політиці, на основі якої розробляється відповідна стратегія, що впроваджується завдяки механізму реалізації регіональної інноваційної політики. Система стратегічного управління інноваційним розвитком регіону потребує наявності належного механізму, тому що основне призначення сукупності його функціональних складових полягає в організації ефективної діяльності зазначеної системи.

Система стратегічного управління має використовувати специфічні інструменти для управління інноваційним розвитком регіону з метою, з одного боку, комплексного, а з іншого — "точкового" врахування її характерних рис. Інструменти реалізації стратегічного управління інноваційним розвитком регіону можна розділити на шість основних груп:

— адміністративно-управлінські (надання особливого статусу певним територіям);

— засоби заборони розміщення нових підприємств у перенаселених районах;

— просторовий розподіл економічної діяльності держави;

— фінансове стимулювання підприємств (дотації та певні суми інвестицій, кредити, фінансові пільги, субсидії у зв'язку із створенням робочих місць тощо);

— створення фізичних інфраструктур;

— так звані "м'які" заходи стимулювання розвитку (створення сприятливого бізнес-середовища, підтримка інформаційних мереж, консалтингової діяльності, освіти, наукових досліджень і технічних розробок для підвищення рівня інноваційного розвитку регіону) [2, с. 176].

Таким чином, суть стратегічного управління інноваційним розвитком регіону полягає у формуванні та виконанні стратегії регіональної інноваційної політики на основі безперервного контролю і оцінки змін, що відбуваються, з метою підвищення рівня інноваційного розвитку і ефективного функціонування в умовах конкурентної економіки. Стратегічне управління інноваційним розвитком регіону включає нормативні, організаційні положення і заходи, що визначають реалізацію регіональної інноваційної політики на підставі забезпечення ефективної взаємодії суб'єктів іннова-

ційної та іншої діяльності регіону для досягнення визначених відповідними державними програмами цілей і завдань.

Якщо вищезазначене привести до практичної інтерпретації, то можна стратегічне управління інноваційним розвитком регіону розглядати як взаємодію наступних елементів (рис. 1):

— стратегічне планування, що включає визначення місії і мети інноваційного розвитку регіону;

— аналіз внутрішнього і зовнішнього середовища, включаючи оцінку конкурентоспроможності регіону і SWOT-аналіз ресурсів для здійснення системи стратегічного управління інноваційним розвитком регіону;

— аналіз стратегічних альтернатив і вибір стратегії регіональної інноваційної політики;

— розробка і виконання стратегії регіональної інноваційної політики;

— моніторинг та корегування виконання стратегії регіональної інноваційної політики [3, с. 25].

Основою стратегічного управління служить стратегічне планування, яке охоплює:

— формування головної мети інноваційного розвитку і цілей, що відображають процес його адаптації до навколишнього середовища;

— оцінку інноваційного потенціалу регіону і можливостей його підвищення в перспективі;

— організацію і стимулювання інноваційної активності підприємств регіону для досягнення поставлених цілей;

— основні напрями, методи, інструменти досягнення поставлених цілей;

— забезпечення надійної реалізації поставлених цілей необхідними ресурсами;

— контроль та аналіз досягнення поставлених цілей та їх оцінку [4, с. 41].

Саме стратегічне планування інноваційного розвитку регіонів сьогодні розглядається як один з найбільш перспективних і ефективних механізмів реалізації довгострокової регіональної інноваційної політики в умовах ринкової економіки. Пошук ефективних моделей регіонального інноваційного розвитку визначає необхідність використання стратегічного планування на всіх рівнях державного управління і місцевого самоврядування для пошуку найбільш оптимальних стратегій регіонального розвитку.

Стратегічне планування при визначенні місії і цілей в процесі реалізації стратегічного управління інноваційним розвитком регіону повинне враховувати поточні, середньострокові та довгострокові зміни в діяльності регіону з подальшим встановленням пріоритетних напрямів інноваційного розвитку регіону. Таким чином, місія і цілі стратегічного управління інноваційним розвитком регіону повинні мати наступні характеристики:

— узгодженість зі всіма учасниками процесу їх досягнення (підприємства, організації);

— обумовленість у часі: до якого моменту планується досягнення мети;

— досяжність: мета має бути досяжною, ефективніше ставити декілька поетапних цілей і поступово підвищувати рівень інноваційного розвитку;

— доповнюваність: цілі повинні доповнювати одна одну, а не конфліктувати між собою.

На підставі вищевикладених характеристик формується ієрархія цілей у часовому вимірі: мета тактична стає заходом досягнення оперативної мети, а мета оперативна формує мету стратегічну. Для оцінки та аналізу зовнішнього і внутрішнього середовища важливо врахувати і проаналізувати всі зовнішні чинники, що характеризують стан конкурентного середовища та інноваційний розвиток, виявити основні можливості та загрози, які йому перешкоджають. Після того, як будуть зіставлені небезпеки і можливості, знайдені сильні й слабкі сторони, визначається стратегія регіональної інноваційної політики. Проведення стратегічного аналізу зовнішнього і внутрішнього середовища регіону з метою вибору стратегії регіональної інноваційної політики на підставі наявних альтернатив є одним з важливіших етапів формування системи стратегічного управління [2, с. 79].

Процес формування стратегічного управління інноваційним розвитком регіону включає взаємодію його елементів, які забезпечують її ефективний інноваційний і соціально-економічний розвиток. Зазначений процес доцільно починати зі стратегічного планування, яке є особливим механізмом, що допомагає в ухваленні та реалізації управлінських рішень, допомагає в забезпеченні адекватної реакції на зміни у внутрішньому і зовнішньому середовищі. Планування стратегії закінчується визначенням етапів інноваційного розвитку, проходження яких забезпечує зростання і зміцнення позицій регіону в економічному просторі. На етапах розробки, узгодження, виконання та координації і корегування відбувається визначення відповідності стратегії інноваційним пріоритетам розвитку регіону.

Стійке функціонування системи стратегічного управління інноваційним розвитком регіону повинне мати такий функціональний зміст і структурні особливості, які дозволяють досягти поставлених цілей, вирішуючи проблему захищеності діяльності даної системи від негативного впливу параметрів зовнішнього середовища і пристосування до нових умов господарювання. Одним з центральних завдань при вирішенні даної проблеми є подальше вдосконалення принципів і організаційно-методичних підходів до стратегічного управління інноваційним розвитком регіону, які багато в чому визначають їх успіх в умовах ринкової економіки. В зв'язку з цим результати діяльності системи стратегічного управління інноваційним розвитком регіону визначаються здатністю до інноваційної діяльності, розвитком наукового персоналу, високим рівнем виробництва і якістю інноваційної продукції.

Важливим напрямом стимулювання інноваційної діяльності на підприємствах повинна стати ефективна система оподаткування інноваційних фірм. Для розробки такої системи слід використати досвід розвинених країн у застосуванні ступінчастого оподаткування з визначенням ставки податку залежно від рівня доходу підприємства, податкових канікул на 2—5 років у залежності від життєвого циклу інноваційних розробок, зниження ставок податку з прибутку фірм-розробників, застосування пільгових інвестиційних кредитів (переважно довгострокових) для активних учасників іннова-

ційної діяльності, вилучення з оподаткування витрат на економічно значущі НДДКР тощо.

Таким чином, дослідження процесу стратегічного управління інноваційним розвитком регіону вимагає застосування системного підходу, що фокусує увагу не тільки на інноваційному розвитку регіону, але і на навколишньому його середовищі. Науково обгрунтовувати і вирішувати проблеми формування і функціонування стратегічного управління інноваційним розвитком регіону дозволяє системний підхід. З позицій системного підходу стратегічне управління інноваційним розвитком регіону необхідно розглядати як систему, що відображає процес формування і функціонування системи стратегічного управління інноваційним розвитком регіону як єдиного цілого, не розділяючи її на окремі частини.

Отже, система стратегічного управління інноваційним розвитком регіону синтезує мету, завдання, функції, принципи, визначає концепцію, стратегію та механізм реалізації регіональної інноваційної політики, що характеризують її соціально-економічну ефективність.

Усі аспекти системного підходу до формування і функціонування системи стратегічного управління інноваційним розвитком регіону повинні сприяти досягненню головної мети стратегічного управління інноваційним розвитком регіону, яка полягає у підвищенні рівня інноваційного розвитку шляхом розробки і впровадження економіко-організаційних заходів для досягнення конкурентоспроможності регіону.

Проблема стратегічного управління інноваційним розвитком регіону складна, багатогранна і вимагає залучення значних інтелектуальних, матеріальних і фінансових ресурсів, тому найважливішим завданням стає формування такої системи стратегічного управління, що враховує специфічні особливості регіону, стратегічні проблеми і орієнтири інноваційного розвитку регіону, своєчасно реагує на зміни зовнішнього середовища і базується на сучасних підходах до управління в умовах різкої диференціації рівня інноваційного розвитку регіонів. Таким чином, система стратегічного управління інноваційним розвитком регіону дозволить істотно підвищити конкурентоспроможність регіону на основі нових стратегічних підходів та альтернатив, які сприятимуть підвищенню ефективності використання наявного інноваційного потенціалу і як наслідок — підвищення рівня інноваційного розвитку в цілому.

ВИСНОВКИ

Отже, структура побудови стратегії регіональної інноваційної політики, пов'язана з реалізацією інноваційного потенціалу і формуванням регіональної інноваційної системи. Інноваційний потенціал необхідно розглядати як підгрунтя вибору дієвої стратегії регіональної інноваційної політики для досягнення конкурентоспроможності економіки регіону. Сьогодні необхідно формувати систему стратегічного управління інноваційним розвитком регіону, яка є однією з основних складових частин системи стратегічного управління регіоном і має забезпечити високий рівень розвитку економіки в довгостроковій перспективі.

Стратегічне управління інноваційним розвитком регіону направлене на використання наявного інноваційного потенціалу, орієнтацію виробничої діяльності підприємств регіону, на досягнення конкурентних позицій, реагування на зміну конкурентного середовища, внаслідок чого проведення своєчасних заходів для подальшого розвитку полягає у формуванні та виконанні стратегії регіональної інноваційної політики, оцінки змін, що відбуваються, з метою підвищення рівня інноваційного розвитку і ефективного функціонування. Визначено, що необхідною основою стратегічного управління інноваційним розвитком регіону є система взаємопов'язаних стратегічних напрямів, які спрямовані на підвищення інноваційного розвитку регіонів.

Для виявлення ресурсів для здійснення системи стратегічного управління інноваційним розвитком регіону необхідно використання SWOT-аналізу, який дозволяє виконати оглядову оцінку слабких і сильних сторін, а також можливостей та загроз стосовно конкретного регіону, встановити між ними певний зв'язок та використати результати аналізу для формування системи стратегічного управління інноваційним розвитком регіону.

Література:

1. Макаров М.О. Роль навчальних закладів у формуванні регіональної інноваційної системи / М.О Макаров // Формування ринкових відносин в Україні: зб. наук. праць. — 2009. — № 4. — С. 162—165.

2. Захарченко В.И. Инновационное развитие в Украине: теория, технология, практика / В.И. Захарченко, Н.Н. Меркулов, Л.В. Ширяева. — Одесса: Фаворит, 2011. — 640 с.

3. Головатюк В.М. Проблеми вимірювання й оцінки інноваційного потенціалу соціально-економічного середовища / В.М. Головатюк // Наука та наукознавство. — 2010. — № 3. — С. 24—46.

4. Воробйова Н.В. Механізм реалізації регіональної інноваційної політики / Н.В. Воробйова // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. — 2010. — № 12 (154), ч. 1. — С. 40—46.

References:

1. Makarov, M.O. (2009), "A role of educational establishments is in forming of the regional innovative system", Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini, vol. 4, pp. 162—165.

2. Zakharchenko, V.Y. Merkulov, N.N. and Shyriaeva, L.V. (2011), Ynnovatsyonnoe razvytye v Ukrayne: teoryia, tekhnolohyia, praktyka [Innovative development in Ukraine: theory, technology, practice], Favoryt, Odessa, Ukraine.

3. Holovatiuk, V.M. (2010), "Problems of measuring and estimation of innovative potential of socio-economic environment", Nauka ta naukoznavstvo, vol. 3, pp. 24—46.

4. Vorobjova, N.V. (2010), "Mechanism of realization of regional innovative politics", Visnyk Skhidnoukrains'koho natsional'noho universytetu imeni Volodymyra Dalia, vol. 12 (154), pp. 40—46.

Стаття надійшла до редакції 06.12.2013 р.